

METİNDİLBİLİM DERSİ

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ

- **AMAÇ**

- Metni dilbilimin temel inceleme birimi olarak kavratmak ve metin çözümlene becerisi kazandırmak

YÖNTEM

Kuramsal anlatım

**Metin çözümlene
uygulamaları**

**Tür odaklı
analizler**

**Tartışma ve
değerlendirme**

DÖNEM BOYUNCA İŞLENECEK KONULAR

Metin tanımı ve metin–söylem ilişkisi

Metindilbilimin temel kavramları

Sözbilimin aşamaları

Metinsellik ölçütleri

Bağdaşıklık ve tutarlılık – inceleme örnekleri

Metindilbilimin uygulama alanları

Şiir çözümlenmeleri

Masal çözümlenmeleri

Hikâye çözümlenmeleri

Tartışma ve genel değerlendirme

Uygulama örnekleri

Uygulama örnekleri

KURAMSAL BOYUT (6 HAFTA)

- Metin kavramı
- Metinsellik ölçütleri
- Bağdaşıklık – tutarlılık
- Söylem ilişkisi

UYGULAMALI BOYUT (8 HAFTA)

- Şiir
- Masal
- Hikâye
- Türler arası karşılaştırma

METİN NEDİR?

- Bir tümce midir?
- Bir paragraf mıdır?
- Sadece yazılı ürün müdür?
- Sözlü anlatım metin sayılır mı?

GENEL ANLAMDA METİN

- Dilsel açıdan bakıldığında birbirini izleyen, anlamlı bütün oluşturan, bağdaşık ve belirli bir yapı gösteren sözlü ya da yazılı dil birimlerinin oluşturduğu iletişimsel bütündür.

DİĞER METİN TANIMLARI

İletişim ve toplumsal ortamda alıcı ile meydana gelen yapılar metin olarak adlandırılır. (Hartmann 1964)

İsenberg'e (1968) göre dil araçlarıyla birleştirilen tümce dizileri metindir.

Harweg'e (1979) göre kesintisiz zamir zincirleriyle birbirini takip eden dil birimlerine metin adı verilir.

Steinitz (1968)'e göre gönderge benzerliğine göre metin yapılanmalıdır; çekirdek ortak, yüzeysel yapı oluşumundaki göstergelerin de buna yardımcı olduğu ifade edilmektedir.

Belli bir konu etrafında oluşan düzenli tümce oluşumlarını ise Agricola (1969,31) metin olarak göstermektedir.

Pfütze (1970a, 79; 1970b, 7) ise aralarında anlam ilişkisi ve işlevi olan anlamlı, belli bir amaç doğrultusunda oluşan tümce miktarlarına metin adını vermektedir.

İnsanların iletişim becerisi sayesinde ortaya çıkan, belli plan ve dil kurallarına göre oluşan karışık dil işaretlerini Viehweger (1976, 195; 1977, 103) metin olarak tanımlamaktadır.

Brinker (1992)'ye göre bağdaşık ve bir bütün olarak iletişim işlevini üstlenen sınırlı dil işaretleri dizisi metindir.

İletişim sırasında gerçekleşen bir sözce ya da dil dışı etkenlerle bağlantılı sözceler bütünü metindir. (Aksan 2009)

Metin (Lat. textus (dokuma)) > texere: (dokumak), belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bir başka deyişle, bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür. Bildirişim işlevi olmayan yazılı ya da sözlü bir belge, metin değildir. Kısaca metin, başi ve sonu ile kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı olarak düzenlenebilir. (Günay 2007, 44)

Tümce yapısında, kapalı, konu bütünlüğü olan, anlamlı dilsel birimlerden oluşan genellikle yazılı ifadelerde görülen yapıya metin denir (Janich 2008, 17).

Türkçe sözlükte (2011: 1667) metin sözcüğünün anlam ve noktalama özellikleriyle oluşturulan söz öbeklerinin bütünü olarak açıklandığı görülmektedir.

Dil, içinde seğenekler bulunduran sanal bir sistem iken; metin, dil repertuarlarında bulunan seğeneklerin belli bir yapı içinde kullanıldıkları gerçek bir sistemdir (Beaugrande ve Dressler, 1988:35).

DIĞER METİN TANIMLARI -2

METİNDİLBİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Filoloji: Bu alanda '*filoloji*' alanında da M.Ö. 2. ve 3. yüzyıllarda İskenderiye döneminde geçmiş kültürlerin yeni nesiller tarafından tanınması, kültürün gelişip zenginleşmesine katkı sağlanması amacıyla Homeros gibi Antik Çağ'a ait şair ve yazarların yapıtlarının yazılı dile aktarıldığı metin çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca eserlerin yanlış ve eksik aktarımlara neden olunmaması için bir metin eleştirisi de geliştirilmiştir.

METİNDİL BİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Biçembilim: 18.yüzyıldan sonra sözbilimden esinlenen '*biçembilim*' alanında gerçekleştirilen metin çalışmalarında metinlerin dilsel olarak düzenleniş biçimleri ve tümce üstü özelliklerini belirleyen anlamsal ve işlevsel kurallar ele alınmaya başlanmıştır. Biçembilim bir sanat eserinin anlatılış özelliklerini çeşitli açılardan inceler.

METİNDİLBİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Antropoloji: Metinler, aynı zamanda insanlar tarafından oluşturulmuş kültürel ürünler olduklarından '*antropoloji*' incelemelerine de kaynak oluşturmuşlardır. Bu nedenle antropoloji alanında yapılan metin incelemeleri de bir anlamda metindilbilimin gelişmesine katkı sağlamıştır. Antropoloji insanın evrimini; biyolojik, toplumsal, sosyal, kültürel vb. yönlerini inceler.

METİNDİLBİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Sosyoloji: ‘*Sosyoloji*’ alanında da metin çalışmaları sosyal düzenleme ve etkileşimlerde iletişim biçimi olarak ‘konuşma’ metinleri kapsamında ele alınmış, örneğin konuşmada insanların konuşmaya katılım süreçleri içinde gerçekleşen dilsel eylemler üzerine çalışmalar yapılmıştır.

METİNDİLBİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Göstergebilim: Göstergebilim (semiyotik), işaretlerin ve sembollerin nasıl anlam ürettiğini inceleyen disiplinlerarası bir bilim dalıdır. **Ferdinand de Saussure** tarafından temelleri atılan bu alan, dilbilim, edebiyat ve iletişim gibi birçok disiplini kapsar. Göstergeyi oluşturan gösteren (ses, görsel ya da yazı imgesi) ve gösterilen (kavram) arasındaki ilişkinin yalnızca bir göstergeye bağlı değil tüm metin içinde ele alınması gerektiği düşüncesiyle metin, göstergelerin gruplaşması ya da gerçek sistemi olarak kabul edilmiştir.

METİNDİL BİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Edimbilim (Pragmatik): Dilin bağlam içindeki kullanımını inceler. John Langshaw Austin, edimbilimde “Kelimelerle nasıl bir şeyler yapılabilir?” sorusunun cevabını araştırmıştır. Dilsel ifadelerle bir şeylerin sözü verilebilir, birileri tehdit edilebilir, birisi uyarılabilir ve bir şeyler iddia edilebilir.

METİNDİLBİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Söylem çözümlemesi: Metindilbilim, İngilizce konuşulan ülkelerde çoğunlukla söylem çözümlemesinin bir parçası olarak algılanmış, İngilizcede söylem kavramının dil dışı bağlamı daha iyi ifade ettiği düşüncesi egemen olduğu için '*metindilbilim*' yerine '*söylem çözümlemesi*' terimi tercih edilmiştir (Şenöz-Ayata, 2005:37).

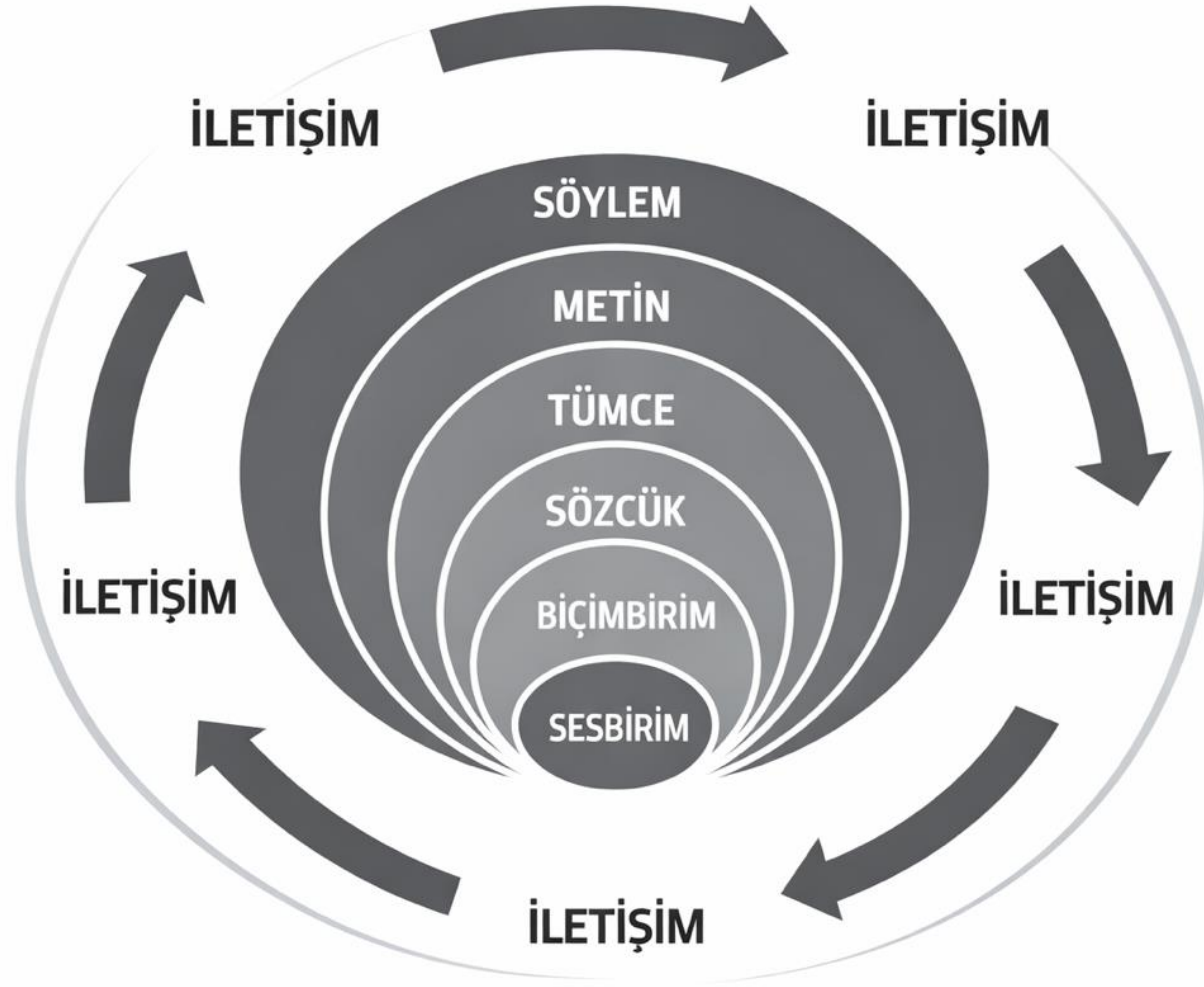
METİNDİLBİLİMLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Sözbilim: Genel olarak söylem sözlü ortamın, metin ise yazılı ortamın dikkate alındığına ilişkin bir kavramdır. Metinlerle ilgili ilk çalışmalar, geçmişte M.Ö. 5. yüzyıla dayandırabilecek, batıda retorik, doğu dünyasında ise belâgat adı verilen sözlü anlatıma yönelik çalışmaların yapıldığı '**sözbilim**' alanında gerçekleştirilmiş ve 18. yüzyıla kadar metinlerin düzenlenişi ile ilgili kurallar ve özellikler yalnızca sözbilim kapsamında sözlü uygulama düzleminde ele alınmıştır.

Sözbilimde sözlü metinleri oluşturma modeli şöyleydi: "*Düşünce üretme (buluş), düşünceleri düzenleme (düzen), düşünceleri ifade etme biçimlerini belirleme (söyleyiş), öğrenme ve hatırlama (ezberleme), konuşma anında metni sözlü olarak sunma (sunuş)*" (Beaugrande ve Dressler, 1988:15). Özetle sözbilim; buluş (1), düzen (2), söyleyiş (3), ezberleme (4), sunuş (5) aşamalarından meydana gelmektedir.

METİN – SÖYLEM İLİŞKİSİ

- Metin ve söylem sözcükleri bazen aynı kavramı karşılamak için birbirlerinin yerine kullanılabilirdi gibi, iki ayrı olgu olarak da değerlendirilebilmektedir. Türkçede metinle ilgili dilbilimsel araştırmalar, tarihsel gelişim çizgisine göre incelendiğinde, 1990'lı yılların başında söylem ve metin sözcüğü arasında bir ayırım yapılmadığı ve bu iki kavramın beraber kullanıldığını görülmektedir.
- Genel olarak söylem sözlü ortamın, metin ise yazılı ortamın dikkate alındığına ilişkin bir kavramdır.
- Gerçekte, sosyolojik bağlamda yapılan tartışmalarda 'söylem', dilbilim alanında yapılan çalışmalarda 'metin' sözcüğünü kullanma eğilimi olduğu görülmektedir (Kress, 1985:27).

DERS SONU

- Beni dinlediğiniz için teŝekkürler...